

رفتار جایگزین (Displacement activity)

مرتضی بیکی، تابستان ۱۳۹۵

مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان قم

فعالیت جایگزین به معنی بروز عمل یا رفتاری توسط حیوان یا انسان است که متناسب با محرک یا محرک‌های ایجادکننده آن نیست. رفتار جایگزین معمولاً به شکل حرکات ملهم از آرامش از قبیل خودآرایی، خاراندن سر، نوشیدن یا خوردن ایجاد می‌شود و زمانی رخ می‌دهد که حیوان بین دو انگیزش مخالف مثل ترس و تهاجم قرار می‌گیرد. مثلاً گاه در معاشقه حیوانات، فردی که در برابر جفت خود ترسیده، بجای فرار یا معاشقه، همان جا می‌ایستد و غذا می‌خورد و یا خودتیماری می‌کند.

«فعالیت یا رفتار جایگزین» (Displacement activity) زمانی رخ می‌دهد که حیوان در برابر دو یا چند رفتار مخالف و متضاد قرار می‌گیرد. فعالیت جایگزین ایجادشده ربطی به انگیزش‌های رقابتی فرد ندارند. مثلاً وقتی پرنده‌ای مطمئن نیست که به یک رقیب حمله کند یا از برابرش بگریزد، به علف‌ها نوک می‌زند. انسان نیز وقتی نمی‌داند از میان دو گزینه کدامیک را انتخاب کند موهایش را چنگ می‌زند. فعالیت‌های جایگزین همچنین زمانی رخ می‌دهند که حیوان از اجرای رفتار ساده‌ای که برای آن انگیزش بالایی دارد نهی می‌شود. فعالیت جایگزین اغلب شامل اعمالی از قبیل خاراندن سر، پرآرایی، نوشیدن آب یا خوردن غذا است که موجب آرامش فرد می‌شوند.

تاریخچه

اولین توضیح درباره فعالیت جابجایی (اگرچه بصورت کاربرد دقیق این عبارت نبود) متعلق به «جولین هاکسلی» در سال ۱۹۱۴ است. پیشرفت‌های بعدی تحقیقات مربوط به فعالیت‌های جابجایی نتیجه مستقیم تحقیقات کنراد لورنتس در مورد غریزه است. با این وجود اولین بار این پدیده در دهه ۱۹۴۰ توسط دو محقق آلمانی به نام «نیکلاس تینبرگن» و «آدریان کورتلاندر» معرفی شد. تینبرگن رفتارشناس حیوانات در سال ۱۹۵۲ خاطرنشان می‌سازد که دو چکاوک که درگیر یک نبرد خشمگینانه می‌شوند، گاه یکی از آنها بطور اتفاقی به زمین نوک می‌زند گو اینکه در حال غذا خوردن است. برخی پرندگان در لحظه جفتگیری بطور ناگهانی به خودآرایی می‌پردازند. تینبرگن از آنجا این عبارت را برگزید که یک رفتار جایگزین رفتار دیگر می‌شود.

استفاده در علم

در ارزیابی آسایش حیوانات، فعالیت‌های جایگزین شاهدهی بر آن است که حیوان انگیزش آن را یافته است که رفتاری را به اجرا در آورد که محیط از اجرای آن جلوگیری می‌کند. برای نمونه وقتی مرغ‌های گرسنه آموزش داده می‌شوند از دانخوری خاصی غذا بخورند ولی متوجه می‌شوند که دانخوری آنها مسدود و موقتاً غیر قابل استفاده است. در این لحظات آنها با شدت راه می‌روند و خودآرایی می‌کنند. چنین رفتارهایی را فعالیت جایگزین می‌نامند. در شرایط دیگر ممکن است رفتار راه رفتن و خودآرایی نشانه ناکامی و ناامیدی حیوان باشد.

«آلفونسو ترواسی» نخستی‌شناس پیشنهاد می‌کند که فعالیت جایگزین را می‌توان بعنوان یک معیار غیرتهاجمی از تنش در نخستی‌ها بکار برد. در واقع انواع مختلف نخستی‌های غیرانسان فعالیت‌هایی از قبیل خودتیماری و خاراندن بدن را در زمان‌هایی بکار می‌برند که با اضطراب و عدم اطمینان مواجه هستند. این رفتارها را می‌توان از طریق دارو ایجاد اضطراب یا داروی ضد اضطراب نیز بوجود آورد. در انسان، این گونه رفتارهای معطوف به خود همراه با بازی بی‌هدف با اشیاء (جویدن خودکار، چرخاندن حلقه انگشتر در دست و...) را می‌توان به عنوان شاخص وجود محرک‌های تنش‌آلود در نظر گرفت که منعکس‌کننده شرایط عاطفی همراه با اثرات منفی برای فرد می‌باشد.

https://en.wikipedia.org/wiki/Displacement_activity